

1

A EUROPA DO ANTIGO RÉXIME

Como lle afectaron os cambios producidos nos séculos XVII e XVIII ao modelo social, económico e político do Antigo Réxime?

Na Europa dos séculos XVII e sobre todo XVIII, as novas actividades económicas, o ascenso da burguesía e un movemento ideolóxico, a Ilustración, socavaron os alicerces do Antigo Réxime. Estas transformacións levaron á formación do mundo contemporáneo.

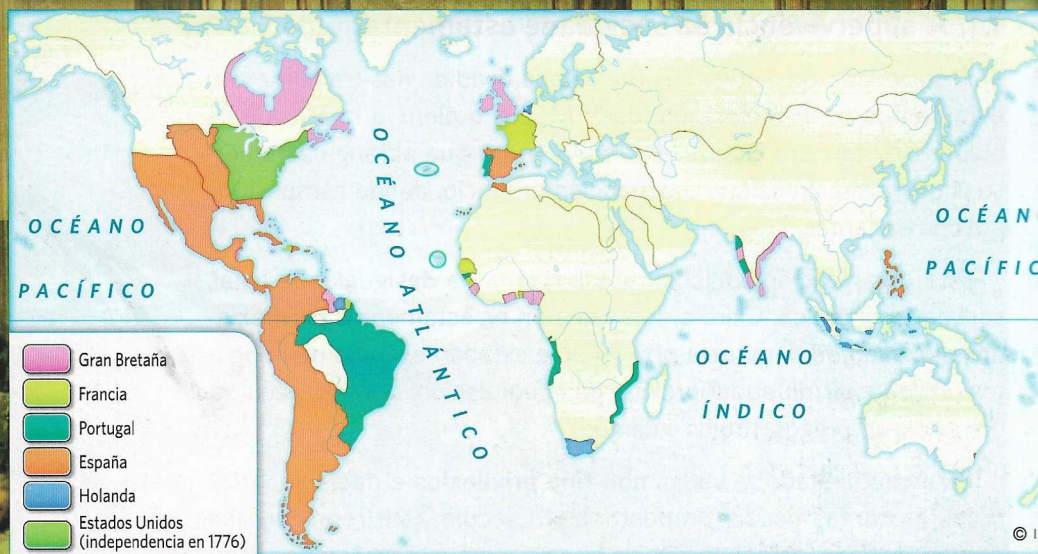
CONTIDOS

- 1 As bases do Antigo Réxime
- 2 Poder político e relacións internacionais na Europa do século XVIII
- 3 A monarquía de poder ilimitado: o parlamentarismo inglés
- 4 Transformacións económicas e sociais no século XVIII
- 5 Que papel desempeñou o comercio colonial nos cambios económicos de Europa?
- 6 A Ilustración: novas ideas fronte ao Antigo Réxime.
- 7 O nacemento dunha nación: os Estados Unidos de América
- 8 Que se transformou na Europa do século XVIII?

BASES DO ANTIGO RÉXIME					ELEMENTOS DE CRISES E DE CAMBIO					
	1600-1619	1620-1639	1640-1659	1660-1679	1680-1699	1700-1719	1720-1739	1740-1759	1760-1779	1780-1799
POLÍTICA	MONARQUÍA ABSOLUTA				PARLAMENTARISMO INGLÉS					
	• 1643 Luis XIV, rei de Francia				• 1689 The Bill of Rights • 1713 Tratado de Utrecht • 1690 Dous tratados sobre o goberno civil, de Locke • 1748 O espírito das leis, de Montesquieu • 1751 Publicación da Enciclopedia • 1762 O contrato social, de Rousseau • 1776 Declaración de Independencia de EUA					
	SOCIEDADE ESTAMENTAL				Ilustración: separación de poderes e soberanía nacional					
ECONOMÍA	Privilexiados e non privilexiados				Ilustración: crítica da sociedade estamental Auxe da burguesía					
	ECONOMÍA DE SUBSISTENCIA				Ilustración: defensa da liberdade industrial e de comercio Expansión do comercio colonial. Introducción das manufacturas					
	Agricultura de autoconsumo. Escaso comercio Crise de subsistencia									

PAÍSES EUROPEOS E AS SÚAS COLONIAS A FINAIS DO SÉCULO XVIII

- Que posesións tiñan os europeos no mundo? Que beneficios lles daban?

Banquete de voda do futuro emperador do Sacro Imperio Romano Xermánico, Xosé
Pintura de Martin van Meytens.

- Que era o Antigo Réxime? De que época procedía?
- Que novas ideas propugnaron os filósofos da Ilustración?

1 AS BASES DO ANTIGO RÉXIME

1.1. A supervivencia da sociedade estamental

A sociedade do Antigo Réxime estaba dividida nas tres ordes ou **estamentos** conformados na Idade Media: o clero, a nobreza e os plebeos ou terceiro estado, un amplo grupo que abrangía as persoas que exercían calquera ocupación ou oficio, dende campesiños ata comerciantes.

Esta organización social estaba baseada na desigualdade legal, social e económica. Clero e nobreza eran os estamentos **privilexiados**: gozaban de dereitos e privilexios e estaban exentos de impostos. O seu enorme poder proviña da acumulación, durante séculos, de terras, empregos, títulos e cargos.

O terceiro estado, o vulgo, **non tiña privilexios** e debía soportar todas as cargas fiscais (impostos). No século XVII representaba arredor do 85 % da poboación de Europa, pero o seu peso nas decisións do Estado e no control da terra era moi escaso.

Os estamentos **eran grupos cerrados** aos que se pertencía por nacemento ou por formar parte da Igrexa. O ascenso ou promoción social era posible dentro do propio estamento, pero moi difícil entre a condición de plebeo e nobre. Só algúns membros da burguesía máis rica ascendían á nobreza.

1.2. Unha economía agraria e señorial

A principios do século XVIII, a agricultura era a fonte máis importante de riqueza, pero era moi pouco produtiva e estaba tecnicamente moi atrasada. O maior problema para aumentar a produtividade residía na forma de propiedade e explotación. A meirande parte da **terra** estaba **vinculada**, isto é, ligada a un título nobiliario, á Igrexa, a un municipio ou á Coroa. Os seus titulares podían tirar proveito económico, pero non vendela.

A terra estaba concentrada en moi poucas mans. Os seus propietarios eran rendistas que cobraban **dereitos señoriais**, mais que non investían en mellorar os seus señoríos. Os campesiños non só lle pagaban prestacións (en produtos e en traballo) e rendas (o censo) ao seu señor, senón que estaban tamén obrigados a entregarlle á Igrexa a décima parte das colleitas (o décimo), e ao Estado outros tributos (talle, gabela...).

Os escasos excedentes en mans dos agricultores daban lugar a unha **agricultura de subsistencia**, dedicada ao policultivo, basicamente de cereais e, en gran medida, ao autoconsumo.

O **comercio interior** era moi reducido. Só se compraba o indispensable en feiras e mercados locais e, polo tanto, a produción de obxectos manufacturados era escasa. Desde a Idade Media estaba rixidamente controlada polos **gremios**, organizacións de artesáns que exercían o control sobre as materias primas, a elaboración e a venda de produtos.

DOC.1 A SOCIEDADE DO ANTIGO RÉXIME

1. Describe a pirámide social. Que opcións de ascenso social existían? Cal era exepcional?

DOC.2 OS DEREITOS SEÑORIAIS

Ten unha terra pola cal debe cada ano 15 diñeiros (...). Tres días por semana debe mallar unha medida de trigo (...) ou facer outro traballo a vontade do señor (...). Non pode casar a súa filla nin a súa neta sen a autorización do señor, nin vender, sen o seu permiso, un cabalo ou un boi do seu propio gando (...). Debe ir ao muíño do señor (...). Á súa morte, o señor debe percibir o mellor animal. E se morre sen facer testamento, todo o seu gando quedará á disposición do señor.

Charles LOYSEAU: *Libro de ordes e dignidades*, 1610.

2. Enumera as obrigas campesiñas cara ao señor. En que situación económica deixaban estes dereitos señoriais o campesiñado?

Domenico GARGIULO: A praza do mercado de Nápoles, 1654. Durante o Antigo Réxime, ao escaso poder adquisitivo da poboación uníase a dificultade dos transportes, que encarecía os produtos e limitaba os intercambios a un comercio local ou rexional.

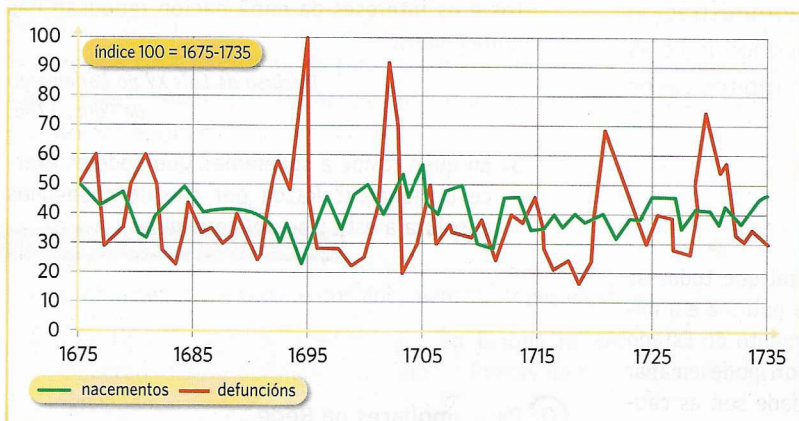
1.3. Unha poboación estancada

Como en séculos anteriores, a comezos do século XVIII a subalimentación, a falta de hixiene e os escasos recursos médicos provocaban unha **mortalidade moi elevada** (entre un 30 % e un 40 %), especialmente nos acabados de nacer. Como consecuencia disto, a esperanza de vida era baixa e aínda que a **natalidade** tamén era **moi alta** (entre o 35 % e o 40 %), o crecemento demográfico era escaso ou nulo.

Ademais, nunha economía agraria de subsistencia, a produción de alimentos non crecía ao ritmo da poboación. Nos períodos de grave escaseza de alimentos, debido a varios anos de malas colleitas, as enfermidades e epidemias asañábanse cunha poboación subalimentada. Eran as chamadas **crises de subsistencia**, que provocaban unha mortalidade catastrófica e decimaban os efectivos de poboación.

En ocasións ían acompañadas de auténticos motíns pola suba do prezo dos produtos básicos (revolta do pan).

DOC.4 AS CRISES DEMOGRÁFICAS PERIÓDICAS

3. Que motivaba a alza da mortalidade? Cal era a súa consecuencia? Por que eran crises periódicas?

DOC.3 AS CRISES DE SUBSISTENCIA

ELABORA UNHA SÍNTESE

Coa información do texto e dos documentos, podes explicar:

- Que trazos definían a sociedade do Antigo Réxime e que grupos sociais a compoñían.
- Que modelo económico presentaba e que consecuencias se derivaban para o crecemento económico e demográfico.

2 PODER POLÍTICO E RELACIÓNS INTERNACIONAIS NA EUROPA DO

2.1. O absolutismo monárquico

O eixe central do sistema político do Antigo Réxime era a monarquía absoluta de dereito divino. O monarca posuía un **poder absoluto** ao concentrar todos os poderes na súa persoa. Gobernaba o reino e dirixía a política exterior, ditaba as leis e administraba xustiza ou nomeaba os maxistrados que a exercían no seu nome.

O monarca absoluto non se sometía a **ningún tipo de control** nin compartía a soberanía, é dicir, o poder, con ninguén. Era a encarnación do Estado e todos os seus habitantes, os seus súbditos, estaban sometidos a el. Este dereito xustificábase pola orixe divina do seu poder, xa que recibía esa autoridade de Deus e a exercía no seu nome.

Para poder exercer a súa autoridade, os monarcas eran asistidos e asesorados por **Consellos**, ministros e secretarios. Un gran número de **funcionarios** encargábanse de administrar o reino, recadar impostos e facer cumprir as ordes reais.

Se ben concentraba todo o poder, o monarca debía respectar os **privilexios tradicionais** da nobreza e do clero, que posuían dereitos de xurisdición (señoriais) nunha parte importante do reino (señoríos), onde cobraban impostos e administraban xustiza.

Por último, o poder do monarca tamén estaba limitado polas Cortes e Parlamentos, xurdidos na Idade Media e integrados por representantes dos tres estamentos. Tiñan competencia para crear novos impostos ou para ratificar os novos monarcas.

2.2. A contestación ao absolutismo

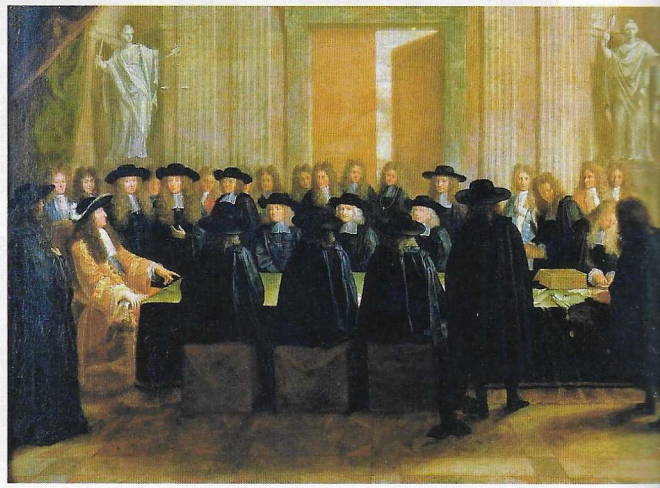
Aínda que en Europa o sistema monárquico era predominante, o absolutismo criticábase en moitos lugares. Nalgúns países (**Inglterra e Holanda**) producíranse a finais do século XVII revolucións que implantaran o control do Parlamento sobre os monarcas.

Ademais, no século XVIII, moitos monarcas absolutos eran conscientes da necesidade de mellorar a economía e a administración dos seus países. O baixo crecemento demográfico e económico e as revoltas populares leváronos a **introducir melloras**, en moitos casos seguindo as **novas ideas ilustradas**.

DOC.3 ABSOLUTISMO E REFORMISMO

É preciso que un goberno ben dirixido teña un sistema tal que todas as medidas tomadas sexan ben tomadas e que as finanzas, a política e a milicia concorran a un mesmo obxectivo, que é o fortalecemento do Estado e o acrecentamento do seu poder. Xa que un sistema non pode emanar máis que dunha cabeza, a voluptuosidade ou a imbecilidade son as causas que lles impiden aos príncipes traballar no nobre emprego de lograr a felicidade dos seus súbditos.

Federico II de Prusia, 1781.

DOC.1 Luís XIV nun Consello de Estado rodeado polos seus ministros e secretarios, cara a 1672.

1. Quen era Luís XIV? En que país reinou? En que época? Indaga por que é coñecido polo sobrenome do "Rei Sol" e explícao.
2. Busca información sobre o palacio que fixo construír nas aforas de París e por que se converteu nun símbolo da monarquía absoluta.

DOC.2 OS PODERES DO MONARCA

O poder soberano só reside na miña persoa; é só por min que os tribunais existen e teñen autoridade, e como eles exercen no meu nome, non poden volverse contra min; o poder legislativo só é meu, sen ningunha dependencia nin partición (...); a orde pública completa emana de min e son o seu gardián supremo. Os dereitos e os intereses da miña nación repousan nas miñas mans.

Discurso de Luís XV no Parlamento de París, 1766.

3. En quen reside a soberanía? Que poderes exerce o monarca? Razoa por que lle chamamos absoluta a este tipo de monarquía.

@ Para ampliarse na Rede...

Busca máis información sobre o rei Federico II de Prusia en www.tiching.com/732727

SÉCULO XVIII

2.3. Tratado de Utrecht

O século XVIII iniciouse cun grave conflito internacional: a Guerra de Sucesión á Coroa española (1700-1713). O seu resultado marcou o **declive do Imperio español** en Europa e significou o inicio do reinado da dinastía borbónica en España.

Os Tratados de Utrecht e Rastatt puxéronlle fin ao conflito e outorgáronlles unha serie de beneficios territoriais a Rusia, Prusia, o Ducado de Savoia e as Provincias Unidas (Holanda). Así mesmo, confirmaron como gran beneficiario a **Gran Bretaña**, que conseguiu o monopolio do tráfico de escravos con América e se consolidou, xunto a Holanda, como a gran potencia marítima e comercial.

Francia, Austria e Rusia tamén se afirmaron como grandes potencias. Mais o dominio continental foilles disputado por **Prusia**, un Estado en ascenso.

2.4. A política de equilibrio europeo

A fin do dominio dos Austria españois en Europa e a consolidación de diversas potencias económicas e militares deron lugar, no século XVIII, á apertura dunha nova época nas relacións internacionais.

Fronte ás longas guerras do século XVII, os países europeos mantiveron unha **política de pactos** e escasos enfrontamentos militares. É o que se coñece como equilibrio europeo, que outorgou espazo para un crecemento económico, baseado en gran parte na expansión colonial.

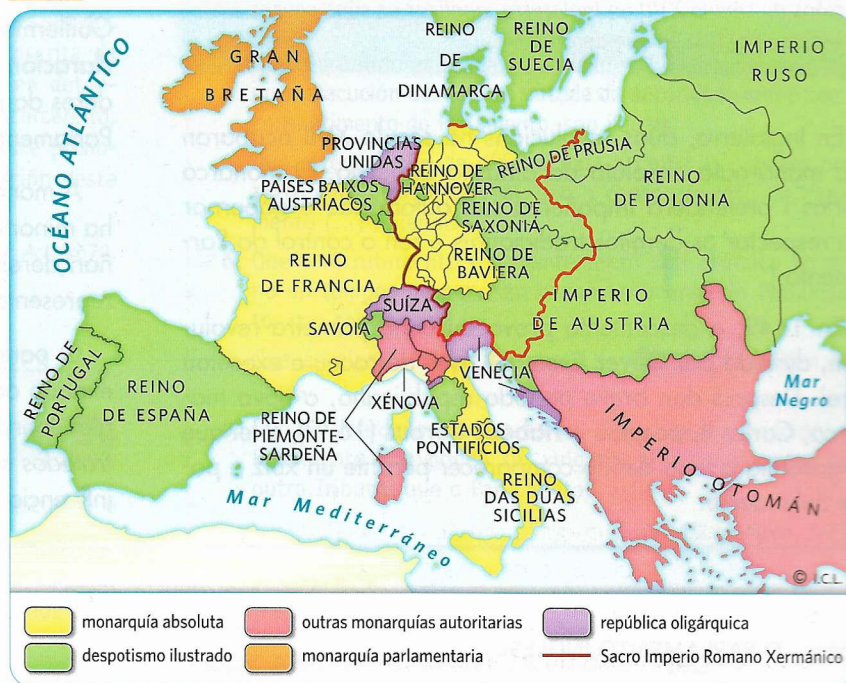
Porén, os enfrontamentos polo control das colonias e do seu comercio deron orixe a algúns conflitos parciais como a **Guerra dos Sete Anos**. Mais, en xeral, un complexo sistema de alianzas entre os diversos países (por exemplo, os pactos de familia entre os Borbón de España e de Francia) e unha activa diplomacia mantiveron unha relativa paz no continente.

ELABORA UNHA SÍNTESE

Coa información do texto e dos documentos, podes explicar:

6. Que tipo de goberno predominaba en Europa no século XVIII, que características o definían e que outras formas de goberno se estaban iniciando.
7. Que potencias dominaban Europa, cales estaban en ascenso e cales en decadencia e que entendemos por equilibrio europeo.

DOC.4 OS ESTADOS EUROPEOS CARA A 1790

4. Cita as diferentes formas de goberno na Europa de finais do século XVIII e clasifica os países segundo a súa forma de goberno.
5. Que grandes imperios se mantiñan?

DOC.5 A GUERRA DOS SETE ANOS

Entre 1756 e 1763 produciuse un conflito bélico entre gran parte dos países de Europa. Enfrontáronse Austria, Francia, Suecia, Rusia e España, contra Prusia, Gran Bretaña e Hannover.

As hostilidades iniciáronse por unha disputa entre Prusia e Austria sobre o control da rexión de Silesia (a provincia austríaca máis rica). Pero, ademais, o conflito enfrontaba as potencias europeas e especialmente Francia e Gran Bretaña, que disputaban entre elas o control das posesións coloniais.

O bloque prusiano-británico foi o vencedor e, como consecuencia disto, Silesia quedou en mans de Prusia, que se foi confirmando como unha gran potencia. Gran Bretaña fíxose con gran parte das posesións francesas en Canadá e na India. Tamén recibiu a Florida española, aínda que España foi compensada por Francia, que lle transferiu o territorio de Luisiana.

3 A MONARQUÍA DE PODER LIMITADO: O PARLAMENTARISMO INGLÉS

Comprender os cambios políticos provocados polas revolucións do século XVII en Inglaterra, analizar as súas causas e o sistema político ao que deron orixe.

En Inglaterra, dúas revolucións no **século XVII** acabaron coa monarquía absoluta da dinastía Estuardo. O monarca Carlos I pretendía impoñer a súa autoridade e gobernar sen respectar os dereitos tradicionais e sen o control do Parlamento.

En 1649, o descontento provocou unha primeira revolución, dirixida por **Oliver Cromwell**, que derrocou e executou o rei. Despois dun breve período republicano, o novo monarca, Carlos II, aceptou o **Habeas Corpus** (1679), a lei que lle garantía a todo detido comparecer perante un xuíz e poder defenderse.

En 1689, unha segunda revolución destronou definitivamente os Estuardo. O Parlamento elixiu un novo monarca, Guillermo de Orange, e obrigouno a xurar e aceptar a **Declaración de Dereitos** (*The Bill of Rights*), que limitaba os poderes do monarca e sometía algunhas das súas decisións ao Parlamento.

A monarquía parlamentaria non favorecía a todos: só unha minoría (grandes propietarios, nobres, burgueses, etc.) tiñan dereito a voto, os habitantes das colonias non estaban representados no Parlamento e aceptábase a escravitude.

O parlamentarismo inglés foi un exemplo para quen desexaban acabar noutros lugares co absolutismo. O filósofo inglés John Locke fixose eco destes cambios na súa obra *Dous tratados sobre o goberno civil* (1689) que tivo unha grande influencia no pensamento ilustrado e na revolución americana.

DOC.1 O PARLAMENTO INGLÉS

P.TILLEMANS: A Cámara dos Comúns do Parlamento inglés, 1710.

O Parlamento estaba constituído, desde a Idade Media, polas cámaras dos Lores (nobres e clero) e dos Comúns (burguesía urbana e propietarios agrarios medios). Os monarcas necesitaban a autorización de ambas as dúas cámaras para a aprobación de novos impostos e debían respectar os dereitos e mais as liberdades tradicionais.

DOC.2 AS PETICIÓN DO PARLAMENTO

Suplican humildemente a V.E. Maxestade que ninguén estea obrigado no sucesivo a realizar doazón gratuíta, prestar diñeiro nin facer unha contribución voluntaria, nin a pagar imposto ou taxa ningunha, agás común consentimento outorgado por lei do Parlamento. Que ninguén sexa citado a xuízo (...) nin detido, nin inquietado con motivo das devanditas exaccións ou da negativa a pagalas.

Todo isto suplican (...) por ser os seus dereitos e liberdades segundo as leis e estatutos deste Reino (...).

Petición de dereitos do Parlamento ao rei Carlos I, 1628.

DOC.3 Oliver Cromwell

R.WALKER: Cromwell, 1649.

Cromwell (1599-1658) era un propietario agrícola da pequena nobreza rural. Cara á década de 1630 converteuse nun fervente puritano (protestante, en Inglaterra). Partidario de reformas relixiosas e políticas, foi elixido membro da Cámara dos Comúns e situouse do lado dos parlamentarios fronte ao monarca.

Comandou o exército parlamentario e deulles formación militar a moitos campesiños. Tras a execución de Carlos I foi nomeado Lord protector da nova república e exerceu o poder de forma autoritaria ata a súa morte.

DOC.4 A LEI DE HABEAS CORPUS

Que se declare que, sempre que alguén lle presente a un dos oficiais ou carcereiros da prisión unha solicitude escrita de habeas corpus para unha persoa que se encontre en detención preventiva (en espera de xuízo), o oficial ou carcereiro, de acordo co contido desta lei, terá que liberar este prisioneiro no termo dos tres días seguintes á presentación deste escrito (...).

Habeas Corpus Amendment Act, 1679.

DOC.6 ABSOLUTISMO E PARLAMENTARISMO INGLÉS

Absolutismo monárquico

- ▶ Concentración de todos os poderes (lexislativo, executivo e xudicial) na persoa do monarca.
- ▶ Os Parlamentos e Cortes non tiñan capacidade para elaborar leis e non podían controlar as decisións do rei ou dos seus ministros.
- ▶ Todos os cidadáns do reino estaban sometidos ao poder do soberano e non tiñan garantidos os seus dereitos individuais.

Monarquía parlamentaria inglesa

- ▶ Os poderes do monarca estaban limitados. O rei controlaba o poder executivo, mais o poder lexislativo correspondíalle ao Parlamento, que votaba as leis e controlaba o goberno.
- ▶ O Poder xudicial era independente do poder executivo.
- ▶ A lei garantíalles aos cidadáns determinados dereitos que non podían ser conculcados pola autoridade real.

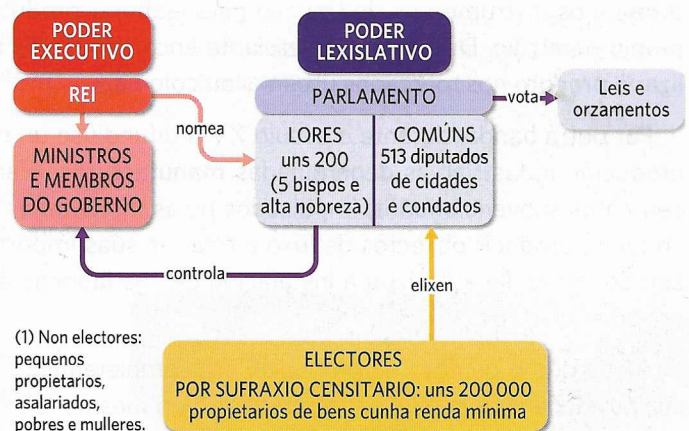
DOC.5 A DECLARACIÓN DE DEREITOS

Os Lores e os Comúns declaran (...).

1. Que o presunto poder da autoridade real para suspender leis, ou a execución das leis en virtude da autoridade real e sen o consentimento do Parlamento, son ilegais.
4. Que a recadación de diñeiro para a Coroa (...) baixo pretexto da prerrogativa real, sen o consentimento do Parlamento (...) é ilegal.
6. Que o recrutamento e o mantemento dun exército no reino en tempos de paz, sen o consentimento do Parlamento, son contrarios á lei (...).
8. Que as eleccións dos membros do Parlamento deben ser libres.
9. Que as liberdades de expresión, discusión e actuación no Parlamento non poden ser xulgadas nin investigadas por outro Tribunal que o Parlamento.

The Bill of Rights, 1689.

DOC.7 A MONARQUÍA PARLAMENTARIA INGLESA

DESCRIBE, ANALIZA E RELACIONA

1. Docs. 1 e 2: Explica as características e as prerrogativas do Parlamento inglés. Cal destas prerrogativas é violada polo monarca Carlos I? Con que finalidade?
2. Doc. 3: Quen era Cromwell? Que papel desempeñou na guerra civil? Por que se produciu esta guerra? Que feitos deron lugar á proclamación da República? Que cargo asumiu Cromwell? Que sucedeu á súa morte?
3. Doc. 4: Que establecía a lei de Habeas Corpus?
4. Docs. 5 e 7: Que poderes do monarca limitaba a Declaración de Dereitos? Quen tivo que aceptala? Como se estruturaba o poder político en Inglaterra nesa época?

ARGUMENTA

5. Inglaterra constitúe unha excepción no modelo absolutista do Antigo Réxime europeo. Argumenta esta afirmación coa información dos documentos. Para isto:
 - Establece as diferenzas entre o absolutismo e o parlamentarismo en relación co poder político, cos dereitos dos cidadáns e coa participación política.
 - Valora, desde o teu punto de vista, se os cambios introducidos en Inglaterra eran beneficiosos para o conxunto da poboación. Sinala que límites tiñan: a quen beneficiaban esencialmente e para quen apenas representaban unha mellora da súa situación.

4 TRANSFORMACIÓNS ECONÓMICAS E SOCIAIS NO SÉCULO XVIII

4.1. O crecemento da poboación

Ao longo do século XVIII, a introdución de novos cultivos (pataca, millo, etc.) chegados de América, e das **novas técnicas agrícolas** permitiu un aumento da produción agraria.

O crecemento agrario, unido á ausencia de grandes epidemias e de graves conflitos bélicos, contribuíu a reducir a mortalidade catastrófica. As grandes fames foron menos frecuentes e produciuse un aumento da poboación nalgúns países de Europa.

4.2. O aumento da produción: as manufacturas

O aumento de poboación, mais sobre todo o crecemento da **demanda nas colonias** europeas en América, provocaron unha maior necesidade de produtos manufacturados. Isto estimulou que os comerciantes e algúns artesáns comenzasen a buscar novos sistemas produtivos para fuxir do control dos gremios, que dificultaba o aumento da produción.

Con este obxectivo, empezouse a estender o **traballo doméstico**: unha familia campesiña recibía dun artesán-comerciante a materia prima e os instrumentos de traballo para elaborar produtos no seu propio domicilio. Despois o comerciante encargábase de comercializar o produto nos mercados urbanos ou coloniais.

Por outra banda, durante o século XVIII difundíuse un modelo de produción industrial: as denominadas **manufacturas**. Eran establecementos subvencionados, impulsados polas monarquías absolutas co fin de producir obxectos de luxo e frear as súas importacións. O Estado tamén lle autorizou a instalación destas fábricas á iniciativa privada.

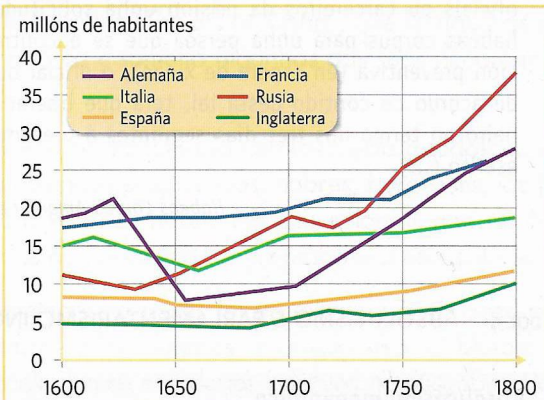
Aínda que o proceso de produción era completamente manual, a súa novidade consistía en concentrar baixo un mesmo teito un número moi elevado de traballadores que percibían un soldo. Neste sentido, as manufacturas constitúen un precedente das fábricas modernas.

4.3. O comercio colonial

Boa parte dos produtos manufacturados tiñan como destino o comercio coas colonias debido á grande expansión do comercio marítimo. Os produtos obtidos en ultramar (cacao, tabaco, café, azucre, algodón) eran ben recibidos e apreciados polas sociedades europeas. Así mesmo, as colonias eran excelentes mercados para os produtos europeos e permitiron o auxe de numerosas manufacturas.

No século XVIII abríronse **novas rutas marítimas** e o comercio colonial converteuse nun factor de estímulo para as economías europeas, pois dábanlles grandes beneficios aos comerciantes, aos armadores (propietarios de barcos), aos industriais e á propia monarquía que cobraba taxas e impostos.

DOC.1 CRECEMENTO DA POBOACIÓN EUROPEA

1. Compara o crecemento demográfico do século XVI co do XVIII. Establece as causas do cambio de tendencia demográfica.

Detalle da manufactura Wetter, creada a mediados do século XVII en Orange (Francia). Chegou a empregar 500 traballadores.

DOC.2 O mercantilismo

As monarquías absolutas estaban convencidas de que a riqueza dun país dependía da cantidade de metais preciosos que posuía. Polo tanto, debíase exercer unha política que favorecese as exportacións e frease as importacións, para conseguir, deste xeito, acumular a maior cantidade de ouro e prata posibles.

Por iso, o Estado protexía e impulsaba a creación de manufacturas e compañías comerciais. Esta práctica económica coñécese co nome de mercantilismo.

► Antoine WATTEAU: *A mostra de Gersaint*, 1720. Este óleo de estilo rococó anunciaba a tenda de arte e obxectos de luxo do comerciante Gersaint. As obras de arte expostas no local, os vestidos e os peiteados son unha mostra do poder económico e do ascenso social da burguesía no século XVIII.

DOC.3 A BURGUESÍA NO SÉCULO XVIII

En París e nas grandes cidades, a burguesía é superior á nobreza en riqueza, talento e méritos. (...) Porén é humillada en todas partes, vese excluída dos empregos no exército; tamén do alto clero, porque se escollen os bispos entre a alta nobreza. Os altos cargos da maxistratura tamén lle están vedados, e a maior parte dos parlamentos só admiten como maxistrados os nobres.

Marqués de Bouillé: *Memorias sobre a Revolución francesa*, 1801.

2. Cal é a posición económica da burguesía? É comparable a súa posición social? Argumenta a resposta.

4.4. O ascenso da burguesía

O crecemento da economía converteu a burguesía no grupo social máis dinámico. Os burgueses posuían os negocios, as manufacturas e as compañías comerciais, controlaban os grandes capitais e as institucións financeiras e actuaban como prestamistas da nobreza e da monarquía. Moitos deles tiñan, ademais, unha sólida formación intelectual.

Este poder económico contrastaba coa súa posición social e política na sociedade estamental. Non só estaban sometidos a fortes impostos e a unha discriminación legal fronte á nobreza, senón que carecían, na maioría dos países, de poder político para cambiar as leis.

Ante esta situación, a burguesía aspiraba a profundos cambios no sistema social do Antigo Réxime. Demandaban a **fin dos privilexios estamentais** da nobreza, a igualdade de dereitos e poder participar en política. E tiñan poder económico, influencia e formación para intentar liderar eses cambios.

ELABORA UNHA SÍNTESE

Coa información do texto e dos documentos, podes explicar:

3. O cambio de tendencia demográfica que se produciu no século XVIII e como lle afectou ao crecemento económico.
4. As fórmulas que permitiron superar o control dos gremios e aumentar a produción e a que mercado se dirixía principalmente.
5. A doutrina económica que impulsou o comercio colonial e por que.
6. Que grupo social se dedicou esencialmente á produción e ao comercio e como lle afectou ao auxer destas actividades.
7. O desequilibrio que se deu en moitos países entre as transformacións da economía e o sistema social vixente.

► A burguesía foi a maior beneficiaria do auxer do comercio marítimo. Desde o porto de La Rochelle, partía a maior parte do comercio cara ás colonias francesas de América do Norte.

5 QUE PAPEL DESEMPENHOU O COMERCIO COLONIAL NOS CAMBIOS

OBJETIVO

Comprender as características do comercio colonial e razoar a importancia que tivo nas transformacións sociais e económicas da Europa do século XVIII.

Durante os séculos XVI e XVII, os europeos abriaran novas rutas marítimas, exploraran continentes e colonizaran territorios. No século XVIII, o comercio cos territorios de ultramar acadou un extraordinario auxe.

Ás tradicionais potencias coloniais, España e Portugal, sumáronelles países como **Francia**, **Holanda** e sobre todo **Inglterra**, que se converteu na primeira potencia marítima e comercial da época.

Estes países crearon grandes compañías comerciais, como a das Indias Orientais e Occidentais, que tiñan extensas froas e monopolios de explotación dun produto ou dun territorio.

Unha das principais rutas foi a do **comercio triangular**, que se levou a cabo entre Europa, África e América. Os barcos partían de Europa con produtos manufacturados que eran cambiados en África por escravos, os cales eran vendidos posteriormente en América aos donos das plantacións. Os barcos volvían a Europa cargados de produtos coloniais (café, azucre, tabaco).

A necesidade de capitais para financiar as expedicións comerciais favoreceu a **ampliación dos mecanismos de créditos**, das compañías de comercio e das institucións financeiras (bancos), e a proliferación de mercadores e prestamistas.

O gran movemento de capitais e a súa acumulación ao redor do comercio colonial xustifica que moitos historiadores caractericen este período preindustrial como o do **capitalismo comercial**.

DOC.1 OS BENEFICIOS DO COMERCIO COLONIAL

(...) Penso traballar só uns 4 ou 5 anos máis. Durante este tempo comerciarei cada ano cunha considerable cantidade de produtos (...) negociando nos xéneros de Inglaterra que prometen do 40 ao 50% de ganancia. Todos os ingleses que tratan con eles fixéronse e fanse moi ricos en poucos anos. Josephe Herme chegou aquí sen máis caudal que as súas comisións e volveu hai 4 anos a Londres con máis de cent mil pesos (...).

Carta do comerciante Felipe Moscoso, París, 1675. (Adaptación)

DOC.3 COMERCIO COLONIAL E PRODUCCIÓN MANUFACTUREIRA

Gran Bretaña non pode prescindir das colonias, pois sen colonias non hai comercio, sen comercio non hai mariña e sen mariña, o Reino Unido non pasaría de ser en Europa unha potencia de terceira orde (...). É esa necesidade imperativa de posuír inmensas colonias que dependan da metrópole, que absorban os seus produtos manufacturados e que lle dean traballo a un inmenso criadeiro de mariñeiros, o que obrigou, ata agora, o goberno inglés a adoptar esa postura tan cegamente obstinada de manter a toda costa baixo o seu xugo os seus insurrectos¹.

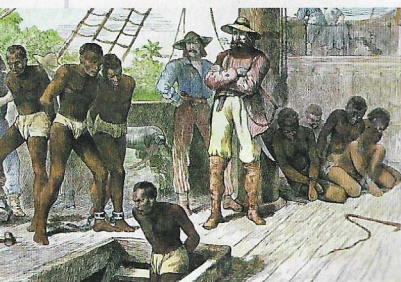
Memoria do Conde de Broglie ao Rei Luís XVI de Francia, 1776.

⁽¹⁾ Os habitantes das colonias inglesas de América do Norte.

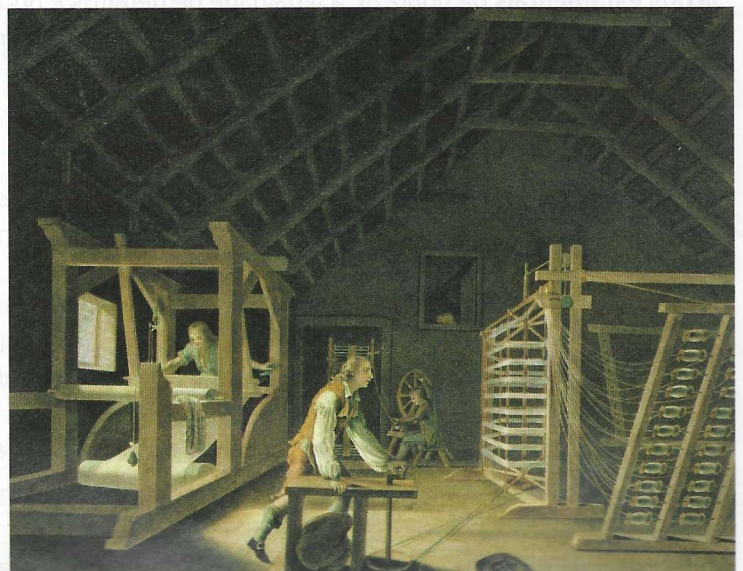
DOC.2 O comercio de escravos

Unha parte importante dos produtos coloniais obtíñase da **agricultura de plantación** nas colonias (azucre, cacao, algodón, tabaco). Para cultivalos, no século XVII empezouse a empregar masivamente **traballo escravo**, especialmente en América.

Os escravos importábanse de África en condicións infra-humanas, tras ser capturados nos seus países de orixe por negreiros e vendidos a comerciantes europeos. O comercio de escravos xeraba **inxentes beneficios**, pero constitúe un dos episodios máis vergoñentos da historia.

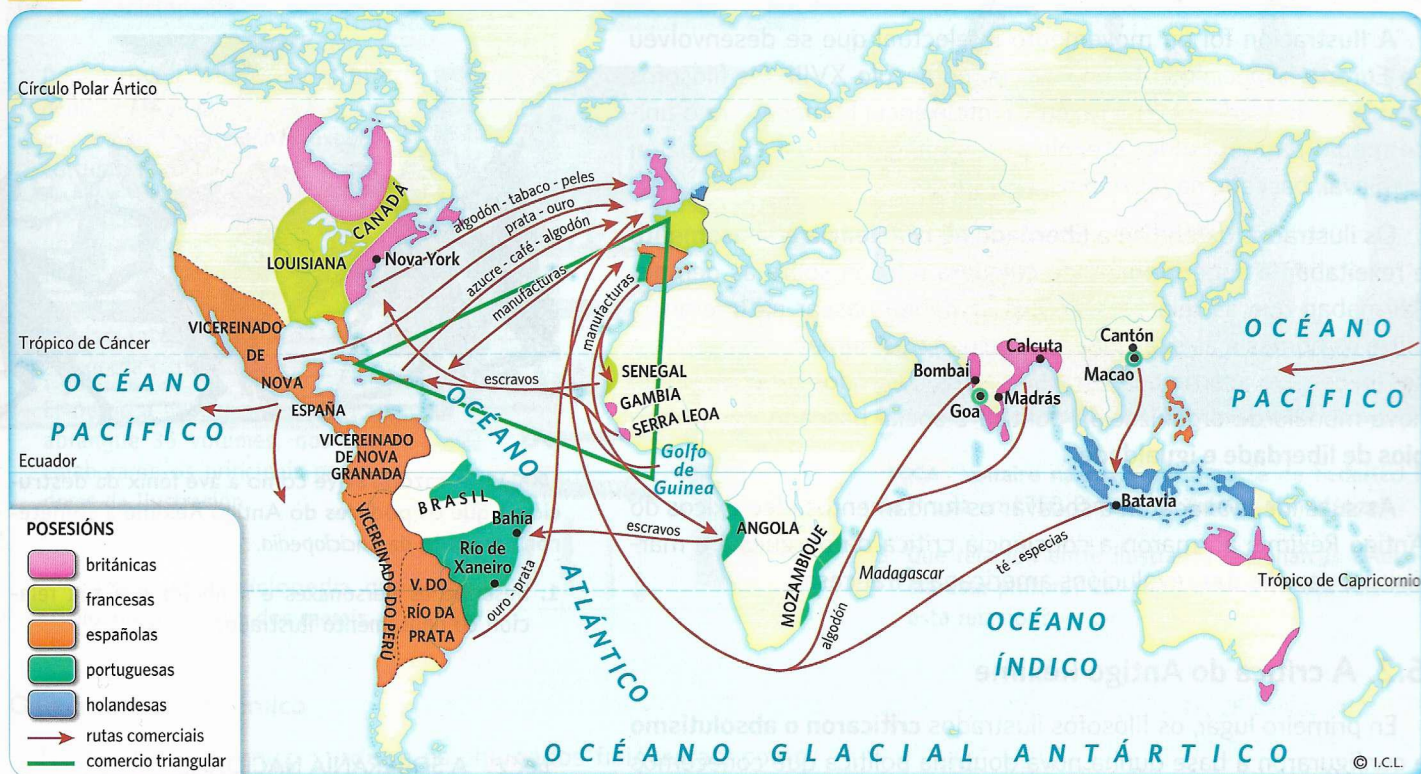
► Escravos africanos embarcados cara a América. Gravado do século XIX.

▼ Manufactura téxtil en Irlanda, a finais do século XVIII.

ECONÓMICOS DE EUROPA?

DOC.4 RUTAS COMERCIAIS E PRODUTOS COLONIAIS EN 1750

DOC.5 O auxe das finanzas

Moitas operacións do tráfico colonial realizábanse a través de compañías comerciais, que emitían accións e outorgaban grandes beneficios, como a Compañía do Mar do Sur, que tiña o monopolio do comercio inglés con América do Sur e América central.

En Inglaterra, a compra destas accións, os investimentos en barcos e produtos, etc., provocaron o auxe da banca, da Bolsa e das finanzas, pero tamén levaron ás primeiras burbullas especulativas da historia.

Esta pintura de E. Mathew Ward reflicte un episodio histórico. En 1720, un grupo de accionistas da Compañía do Mar do Sur saíu á rúa, lanzando accións fronte aos seus cambistas, como protesta ao saber que perderan todos os seus aforros.

DESCRIBE, ANALIZA E RELACIONA

- Docs. 1 e 5:** Por que o comercio colonial proporcionou o auxe da economía e das finanzas?
- Doc. 2:** Por que se utilizou o traballo escravo nas colonias? Como se conseguían escravos?
- Doc. 4:** Que potencias posuían colonias? Cales eran as principais rutas e produtos? En que consistía o comercio triangular?
- Doc. 3:** Como contribuíu o comercio colonial ao crecemento económico da Europa do século XVIII?

VALORA E OPINA

- Explica por que se denominou esta etapa como período do capitalismo comercial.
- Cres que na actualidade sería lexítimo conseguir beneficios da utilización do traballo escravo? Por que? Aínda se dá esta situación nalgúns lugares?

6.1. As bases do pensamento ilustrado

A Ilustración foi un movemento intelectual que se desenvolveu en Europa, especialmente en Francia, no século XVIII. Os filósofos ilustrados defendían que a **razón** (a intelixencia humana) era o único medio para entender e explicar o mundo, fronte á concepción medieval, baseada na relixión ou na tradición.

Os ilustrados defendían a **liberdade de conciencia e pensamento** e rexeitaban a superioridade de calquera relixión sobre as demais. Afirmaban que as relacións sociais se deben basear na tolerancia entre os homes e as súas ideas, e que os seres humanos nacen para ser felices. De acordo con estas ideas, os ilustrados propuxeron un novo modelo de organización política e social baseado nos **principios de liberdade e igualdade**.

As súas ideas axudaron a socavar os fundamentos ideolóxicos do Antigo Réxime, afirmaron a conciencia crítica da burguesía e marcaron o camiño das revolucións americana e francesa.

6.2. A crítica do Antigo Réxime

En primeiro lugar, os filósofos ilustrados **criticaron o absolutismo** e configuraron a base dunha nova doutrina política que coñecemos co nome de **liberalismo**.

Así, **Montesquieu** propugnou a división de poderes (lexislativo, executivo e xudicial). **Rousseau** defendeu a necesidade dun contrato social entre gobernados e gobernantes, formulando o principio de soberanía nacional, segundo o cal o poder emana do libre consentimento de todos os cidadáns expresado mediante o voto. **Voltaire** proclamouse defensor da liberdade de conciencia (tolerancia relixiosa).

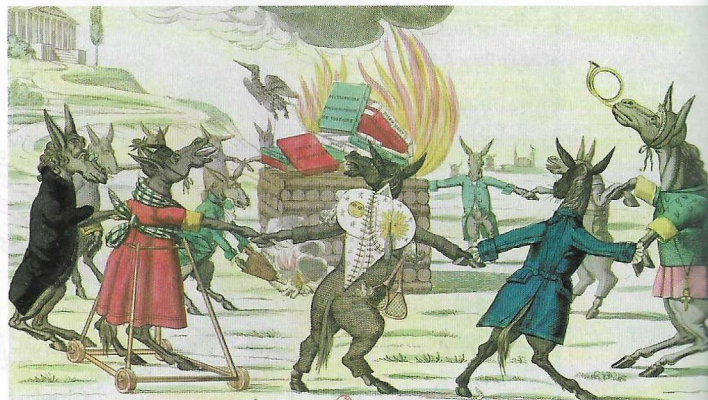
Os ilustrados tamén se opuxeron á sociedade estamental. Defenderon a mobilidade social, a igualdade de orixe e o mérito e mais a valía segundo a intelixencia e o esforzo de cada un. Proclamaron que ninguén podía herdar o honor, o prestixio ou os privilexios en nome dos seus antepasados.

DOC.3 LIBERDADE E IGUALDADE

No caso de buscarse en que consiste o ben máis prezado de todos, que debe ser obxecto de toda lexislación, encontrarase que todo se reduce a dúas cuestións principais: a liberdade e a igualdade, sen a cal a liberdade non pode existir. Renunciar á liberdade é renunciar a ser home, aos dereitos e aos deberes da humanidade.

A verdadeira igualdade non reside no feito de que a riqueza sexa absolutamente a mesma, senón que ningún cidadán sexa tan rico como para poder comprar o outro e que non sexa tan pobre para verse forzado a venderse.

Jean-Jacques ROUSSEAU:
O contrato social, 1762.

DOC.1 "A razón revive como a ave fénix da destrución á que os poderes do Antigo Réxime a sometieron", gravado da *Enciclopedia*.

1. Describe os personaxes e símbolos e a súa relación co pensamento ilustrado.

DOC.2 A SOBERANÍA NACIONAL

O príncipe (gobernante) non pode dispoñer do seu poder nin dos seus súbditos sen o consentimento da nación (...). As condicións dese acordo son diferentes nos distintos Estados, pero a nación sempre ten o dereito de manifestarse en contra do contrato que fixo (...) e ten o dereito e a plena liberdade de pasar a un novo con quen e como lle praza.

Denis DIDEROT: "Autoridade política",
artigo da *Enciclopedia*, 1765.

2. En quen reside, segundo Diderot, o dereito a elixir os gobernantes?

DOC.4 A DIVISIÓN DE PODERES SEGUNDO MONTESQUIEU

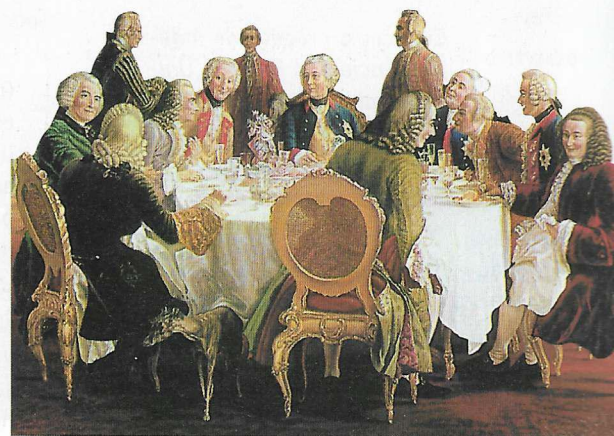
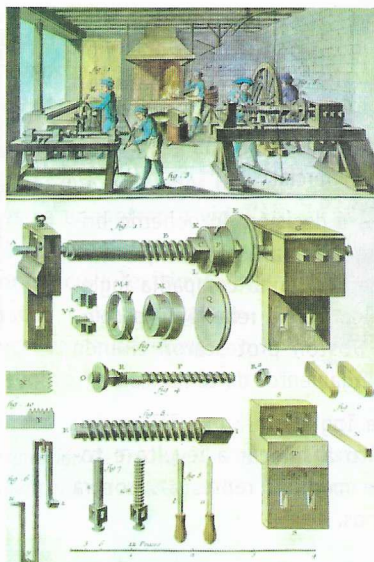
DOC.5 Enciclopedia

Dous pensadores ilustrados, Diderot e D'Alembert, puxeron en marcha un ambicioso proxecto cultural: *A Enciclopedia*.

O seu obxectivo era publicar unha grande obra que reunise todos os coñecementos da época, de calquera ámbito do saber, fundamentados na razón e no estudo da natureza.

Empezou a publicarse en 1751 e abrangue 35 volumes, nos que colaboraron os principais pensadores da Ilustración.

Lámina da Enciclopedia que ilustra o traballo dos metais.

DOC.6 Voltaire na súa visita á corte de Federico II de Prusia en 1750. Pintura de Adolph von Menzel.

3. Que relación entre ilustrados e monarcas evidencia esta pintura? Cal era o obxectivo dos reis con esta relación?

O liberalismo económico

No terreo económico xurdiron os chamados **fisiócratas**, como Quesnay, que se opuxeron ao mercantilismo e sentaron as bases do liberalismo económico.

Diferenciándose dos mercantilistas, os fisiócratas defendían que a principal fonte de riqueza dun país é a agricultura e non a acumulación de metais preciosos e opúñanse a toda regulamentación por parte do Estado, apoiando a **liberdade económica** e mais a **iniciativa individual**.

6.3. O despotismo ilustrado

A influencia do pensamento ilustrado acadou as cortes europeas. Algúns soberanos, sen deixaren de ser monarcas absolutos, levaron a cabo **experiencias reformistas** que pretendían unir a autoridade real coas ideas de progreso da Ilustración. Houbo monarcas ilustrados en boa parte de Europa: Federico II en Prusia, María Teresa en Austria, a tsarina Catarina en Rusia, Gustavo en Suecia e Carlos III en España.

Os trazos comúns da actuación destes monarcas son a **racionalización da administración**, o **fomento da educación** e a procura da **modernización económica**. Todos eles promoveron programas de desenvolvemento agrícola e industrial e facilitaron a liberdade de comercio.

Porén, estas experiencias tiveron un alcance moi limitado. Non se podían impulsar reformas económicas e ao mesmo tempo manter intacta a sociedade estamental e o poder absoluto. Así pois, as **contradicións** do despotismo ilustrado abríronlles camiño ás revolucións que acabarían co Antigo Réxime.

DOC.7 A FISIOCRACIA

Que o soberano e a nación non perdan nunca de vista que a terra é a única fonte de riquezas e que a agricultura a que as multiplica. Posto que o aumento das riquezas asegura o da poboación, os homes (...) fan prosperar a agricultura, expanden o comercio, estimulan a industria, fan medrar as riquezas e perpetúanas.

François QUESNAY: *Máximas xerais do goberno económico dun reino agrícola*, 1767.

4. Que defende Quesnay neste texto? A que teoría económica se opón?

ELABORA UNHA SÍNTESE

Coa información do texto e dos documentos, podes explicar:

- Os principios que inspiraron a Ilustración e en que medida o pensamento ilustrado puxo en crise o modelo social, económico e político do Antigo Réxime.
- Por que se denomina despotismo ilustrado a experiencia de goberno dalgúns monarcas absolutos europeos e en que consistiu.

OBJECTIVO

Cofiecer o proceso de independencia dos Estados Unidos e valorar que significou o nacemento da nova nación para a implantación das ideas ilustradas e liberais.

As ideas ilustradas e os anhelos de cambios sociais, económicos e políticos expandíronse tamén no continente americano. Os habitantes das trece colonias inglesas establecidas desde o século XVII na costa leste de América do Norte, animados polas ideas de igualdade e liberdade que lles chegaban de Europa, protagonizaron no século XVIII unha insurrección contra a súa metrópole.

A **revolución americana** alumou unha nova nación, os Estados Unidos de América, o primeiro país que se rexeu polos principios do liberalismo.

DESCRIBE, ANALIZA E RELACIONA

- Doc. 1:** Cal foi a orixe das colonias inglesas de América do Norte? Por que se enfrontaron á metrópole?
- Docs. 1, 2 e 3:** Explica o desenvolvemento e a resolución final do conflito. Que importancia tiivo George Washington?
- Doc. 3:** Que principios se declaran incontestables na Declaración de Independencia?
- Docs. 4, 5 e 6:** Que réxime político creou o novo Estado? Que grandes principios se establecían na estrutura política e nos dereitos dos cidadáns?

INVESTIGA

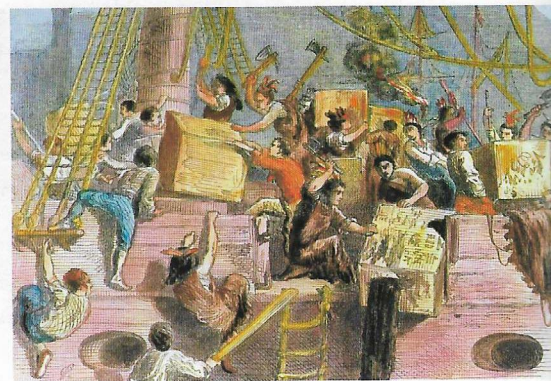
- Entra en www.tiching.com/732728 e consulta a web do Departamento do Estado dos EUA. A Constitución de 1787 mantense vixente? Investiga como se reformou mediante emendas e cita as dúas últimas aprobadas.

DOC.1 O motín do té: o precedente

Os colonos americanos estaban descontentos porque a metrópole non lles permitía enviar representación ao Parlamento inglés, obrigábaos a pagar impostos e impoñíalles un monopolio comercial.

En 1773, a decisión do goberno británico de outorgarlle o monopolio da venda de té a unha compañía inglesa provocou unha rebelión. Os colonos de Boston protestaron tirando varios cargamentos de té ao mar.

O rei de Inglaterra Xurxo III enviou o exército a sufocar a revolta e tomáronse medidas represivas contra os colonos.

Gravado que amosa un grupo de colonos disfrazados de indios americanos destruíndo un cargamento de té e lanzándoo ao mar.

DOC.2 A Guerra de Independencia

En 1775 producíronse os primeiros enfrontamentos entre colonos e tropas inglesas. Os colonos organizáronse baixo o mando de George Washington e, en 1776, declararon a independencia dos Estados Unidos.

A guerra contra a metrópole foi longa. Os colonos contaron coa axuda de Francia, España e Holanda. En outubro de 1781, a vitoria dos colonos sobre os ingleses en Yorktown sentenciou o curso da guerra e Gran Bretaña acabou recoñecendo a independencia dos Estados Unidos en 1783.

En 1789, George Washington foi nomeado o primeiro presidente dos Estados Unidos de América.

A INDEPENDENCIA DAS TRECE COLONIAS

- as trece colonias británicas (1632) data de fundación
- expansión territorial en 1783
- territorios reservados aos indios
- territorios británicos
- territorios españois
- principais batallas da Guerra de Independencia

* Estado de Carolina, creado en 1663

DOC.3 A DECLARACIÓN DE INDEPENDENCIA

Cando, no curso dos acontecementos, un pobo se acha na necesidade de romper os lazos políticos que o unen a outro (...) o xusto respecto á opinión dos homes esixe que declare as causas que os empurraron cara a esta separación.

Nós temos por incontestables e evidentes as seguintes verdades: que todos os homes nacen iguais; que o Creador lles deu dereitos inalleables entre os cales se encontran a vida, a liberdade e a procura da felicidade; que para garantir estes dereitos os homes institúen gobernos cuxa lexitimidade provén do consentimento dos gobernados; que se un goberno, sexa cal for a súa forma, esquece os seus deberes, o pobo ten o dereito de cambialo ou abolilo e establecer un novo.

Preámbulo da Declaración de Independencia dos Estados Unidos de América, 4 de xullo de 1776.

➤ O 4 de xullo de 1776, representantes das trece colonias, reunidos en Filadelfia, redactaron a Declaración de Independencia dos Estados Unidos. Entre os seus redactores estaban Thomas Jefferson e Benjamin Franklin.

DOC.4 A Constitución de 1787

En 1787, o novo Estado americano redactou a primeira constitución escrita da Historia. Incorpora moitos dos principios iniciados pola revolución inglesa e afianzados polas ideas ilustradas e converteuse no primeiro texto constitucional de carácter plenamente liberal.

Desde o punto de vista da estrutura política, establecía o principio de elección dos cargos (sufraxio), aseguraba a separación e o equilibrio de poderes (executivo, lexislativo e xudicial), establecía unha forma de goberno republicana, con amplos poderes para o presidente e unha estrutura federal para o novo Estado.

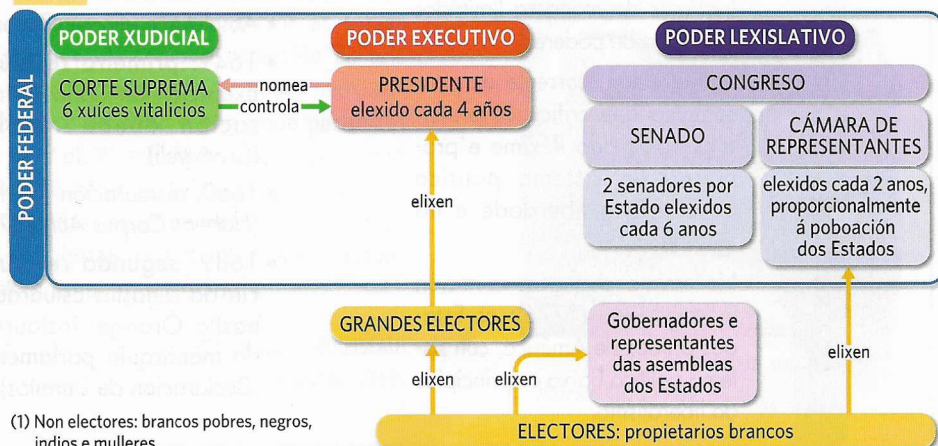
A Constitución completouse en 1791 con 10 emendas coñecidas como a **Carta de Dereitos**, que protexían as liberdades dos cidadáns.

DOC.5 A Carta dos Dereitos

- Liberdade de expresión, relixiosa, de prensa, de reunión, así como de petición ao goberno.
- Prohibición de que o goberno poida ocupar propiedades ou acomodar soldados sen permiso dos seus donos.
- Dereito a ser xulgado por un xurado e a ter un avogado. Unha persoa non pode ser xulgada dúas veces polo mesmo crime e non se pode forzar a declarar contra ela mesma.
- Ninguén pode ser privado da súa vida, da súa liberdade ou da súa propiedade, sen un procedemento xudicial adecuado.
- Non se imporán fianzas nin multas excesivas nin se aplicarán castigos crueis.

Emendas á Constitución. Ratificadas en decembro de 1791.

DOC.6 O SISTEMA POLÍTICO NOS ESTADOS UNIDOS

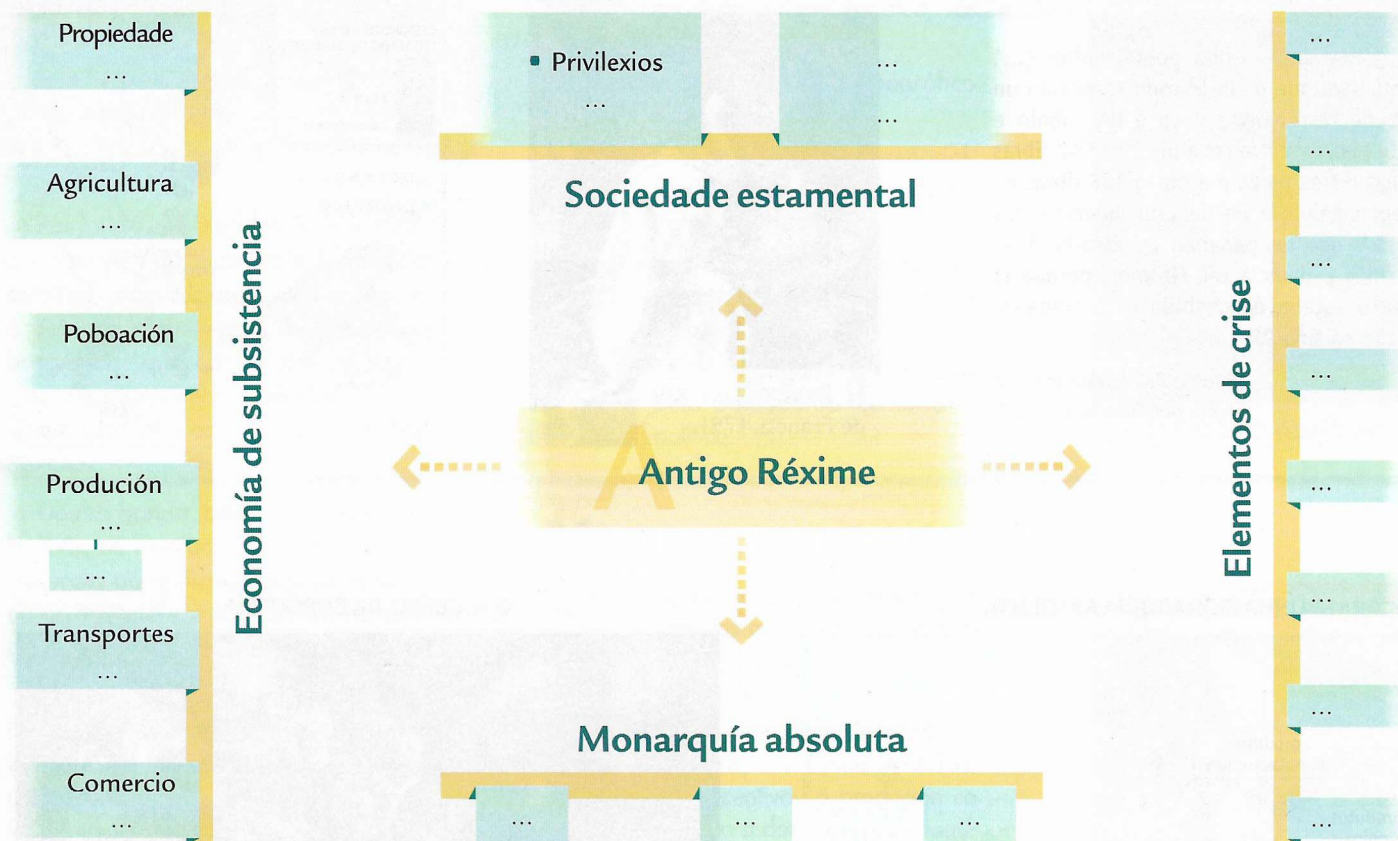
@ Para ampliarse na Rede...

Para saberes máis sobre a Constitución estadounidense e a Carta de Dereitos entra na páxina web do Departamento de Estado dos Estados Unidos en: www.tiching.com/732728

- Por que se consideraba necesaria a redacción dunha Constitución?
- Quen acudiron á Convención Constitucional?

COMPLETA O ESQUEMA

Completa este esquema coa información básica deste tema:

ORGANIZA UN DEBATE

Un faladoiro nun salón ilustrado

- Comprensión do obxectivo.** No París de 1750, asistides aos faladoiros no famoso salón de Madame Geofrin, onde se debaten as novas ideas ilustradas. A discusión versa sobre o principio de igualdade entre os seres humanos e o dereito dos cidadáns a elixir os seus gobernantes. Dividirédesvos en grupos para defender distintas posicións.
- Elaboración das argumentacións.** Un grupo defende as posicións tradicionais e aristocráticas: a permanencia dos privilexios da nobreza e o poder absoluto dos monarcas. O segundo, as ideas ilustradas: a igualdade entre os seres humanos, a división de poderes e o dereito das persoas a elixir os seus gobernantes. O terceiro asume os principios do despotismo ilustrado: a necesidade de reformar, pero mantendo os principios de autoridade dos monarcas. Preparade un guión coa vosa argumentación.
- Debate.** No debate, o principal é argumentar a vosa posición e representar os intereses do voso grupo; escoitar as distintas posicións e ser capaces de rebatelas seguindo unha orde de intervención.

DEFINE CONCEPTOS

- Sociedade estamental
- Ilustración
- Economía señorial
- Parlamentarismo
- Despotismo ilustrado
- Dereito divino
- Monarquía absoluta
- Manufatura
- Crise de subsistencia
- División de poderes
- Comercio colonial
- Mercantilismo

COMPLETA O CADRO

Sintetiza as propostas da Ilustración fronte ao Antigo Réxime.

Ámbito	Propostas
Sociedade	...
Economía	...
Sistema político	...

